

**RAPORTURI ANTROPONIMICE SÂRBO-ROMÂNE.
CU PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA NUMELOR FEMININE**

Anca BERCARU

The aim of the present article is to find and establish anthroponymical borrowings from Serbian into Romanian and from Romanian into Serbian with special regard to feminine names.

The first task turned out to be a difficult one out of two main reasons: on one hand we have the principle of internal etymology which tells us that feminine names constitute a system of names created mainly from their masculine correspondents and on the other hand the formal identity between the Serbian and Bulgarian inventories of names creates a new difficulty in establishing anthroponymical borrowings from Serbian with certainty.

The Romanian influence on the Serbian anthroponymy is much smaller and mostly limited to the system of masculine names and a few structural elements.

After submitting to analysis a series of names from both languages we concluded the following:

- a) we can find significant Serbian anthroponymical influences on our inventory of names in the contact area between the two populations, namely the south-west area: *Iagoda, Bosilca, Ruja, Nerangia, Iovanca*;
- b) taking into consideration the function and the spreading of the anthroponymical suffix *-ița*, it is more likely to relate Romanian anthroponyms such as *Draghița, Marița, Milița* to their Serbian correspondents, than to the Bulgarian ones;
- c) the suffix *-ul*, maintained in the form of some feminine names created through motion indicates the Romanian influence exercised during the Middle Ages: *Dančula, Radula*;
- d) the anthroponymical forms from the Serbian inventory that have Romanian phonetism constitute borrowings from Romanian: *Joana, Viorica*.

Key-words: anthroponymical borrowings, feminine names, Romanian influence, Serbian influence, suffix *-ița*, suffix *-ul*

Raporturile antroponimice sârbo-române se înscriu în aria largă a domeniului interferențelor româno-sud-slave, interferențe care s-au manifestat de-a lungul timpului la nivel lingvistic, socio-istoric, cultural, geografic și au constituit obiect de studiu pentru nenumărați cercetători români și străini. Sistemele onomastice sârbesc și românesc au evoluat și s-au influențat reciproc în cadrul strânselor contacte ce au avut

loc între români și slavii de sud. În prima parte vom trata aspecte ale influenței pe care a exercitat-o antroponimia sârbească asupra sistemului nostru de nume, urmând ca în a doua să ne ocupăm de unele influențe românești asupra antroponimiei sârbești.

1. Conviețuirea îndelungată cu slavii, raporturile culturale, utilizarea timp de secole a limbii slavone în administrația și Biserica Țărilor Române au adus schimbări semnificative în antroponimia românească. În toată această perioadă, în onomastica noastră au început să circule nume tradiționale slave, nume calendaristice în formă greco-slavă și o serie de derivate ale acestora, unele create pe teritoriu românesc sau împrumutate direct de la slavii.

Ținând cont de faptul că obiectul lucrării de față este, în principal, antroponimia feminină, este foarte dificil să căutăm și să stabilim împrumuturi clare din limba sârbă la noi din două motive: pe de o parte, chiar dacă numele feminine sunt de origine slavă, în majoritatea cazurilor este dificil să le clasăm ca împrumuturi, deoarece trebuie să ținem cont de principiul etimologiei interne, care ne arată că numele feminine constituie un microsistem care s-a format în primul rând de la sistemul celor masculine; pe de altă parte, identitatea formală dintre inventarele onomastice sârbești și bulgărești constituie o nouă piedică în realizarea unor delimitări clare.

Avem două situații care țin de modul cum a acționat limba sârbă asupra limbii noastre: prima are în vedere zonele de contact direct dintre sârbi și români (regiunea de sud-vest, respectiv zona Banatului) unde într-adevăr găsim influențe clare și calitative în domeniul onomastic, a doua ține de influența cărturărească menționată mai sus.

Referitor la prima situație, asupra căreia nu insistăm, deținem exemple de nume feminine înregistrate de Radu Flora, care apar în formă sârbească în satele românești din regiunea Vârșetului¹: *Bobița, Iagoda, Iela, Bosilca, Ruja, Stanca, Milentina, Nerangia, Iovanca, Stanca, Voica*, antroponime care pot fi ușor raportate la corespondentele sârbești. O serie de nume feminine de origine sârbească, printre care și unele dintre formele atestate de Radu Flora, sunt consemnate de Doina Grecu tot în regiunea Banatului²: *Boița*³ < srb. *Bojica*, *Brăica* < srb. *Brajka*, *Cosana* < srb. *Kosana*, *Dorca* < srb. *Dorka*, *Iconia* < srb. *Ikonija*, *Iagoda* < srb. *Jagoda*, *Jovanca* < srb. *Jovanka*, *Nerangia* < srb. *Nerandža*, *Stamina* < srb. *Stamena*, *Vuiana* < srb. *Vujana*.

Mult mai interesantă ni se pare încercarea de a găsi urme de influență sârbească în antroponimia noastră, în afara zonelor de contact direct. Această sarcină este deosebit de dificilă, în primul rând datorită marii asemănări formale dintre sistemele onomastice sârb și bulgar. Acesta este și motivul pentru care unele împrumuturi onomastice primesc

¹ Radu Flora, *Relațiile sârbo-române. Noi contribuții metodologice, istorice, culturale, lingvistice*, Panciova, Editura Libertatea, 1968. p. 325.

² Doina Grecu, *Prenume și nume de familie din secolele XVIII și XIX*, în „Cercetări de lingvistică”, anul X, 1965, nr. 1, Cluj, p. 173-178.

³ Doina Grecu analizează pe *Boița* din forma neatestată la noi *Boia*, raportată la srb. *Boja*. Credem că numele este mai degrabă o adaptare fonetică a srb. *Bojica*, *ibidem*, p. 174.

indicația *origine sud-slavă* sau doar *slavă*. În al doilea rând, primele care au fost împrumutate au fost numele masculine și de la acestea s-au putut crea mai departe la noi forme feminine, identice cu cele din onomastica sud-slavă. Deoarece, în cele ce urmează, ne vom ocupa de forme derivate care există în sârbă și română, sunt necesare câteva mențiuni cu privire la teoriile elaborate până acum pentru delimitarea împrumuturilor de creațiile proprii limbii noastre.

Principiul etimologiei interne se bazează în special pe analiza antroponimelor din punct de vedere morfo-structural. Potrivit teoriei structuraliste¹, afixele, ca elemente de structură ale unei limbi, nu se împrumută; în consecință, folosirea de sufixe din inventarul propriu unei limbi ar trebui să lămurească originea unui antroponim sau a altuia. După tipul de sufix și radical au fost stabilite teoretic următoarele situații posibile: dacă sufixul este românesc, românești sunt și derivatele formate cu el, indiferent dacă radicalul este slav sau nu, dacă sufixul este slav, atunci derivatul înseamnă că a fost creat de o populație slavă.

Dificultăți de interpretare apar în analiza derivatelor care sunt comune inventarelor sud-slave și românesc. Conform sistemului teoretic enunțat mai sus, afixele, ca elemente de structură, nu se împrumută, în schimb, ele intră într-o limbă în același timp cu derivatele antroponimice adoptate de sistemul onomastic respectiv. Din momentul integrării lor în acel sistem lingvistic, au loc „detașări” și „asimilări” (Pătruț, *Onomastică* 33) ale temelor și sufixelor din componența derivatelor respective, elemente care pot fi folosite mai departe la crearea de noi formațiuni locale. Astfel, potrivit regulilor sus-menționate numele de familie *Brătescu* (< tema slavă *Brat-*) și *Popescu* (< radicalul antroponimic *Pop-*) sunt formații românești create cu sufixul *-escu*, indiferent de tema de la care s-au format, în timp ce antroponimele *Lupșici*, *Petrici*, *Popovici*², frecvente în zona Banatului, presupunem că au fost create de populația sârbă din zona respectivă. Dar cum, de multe ori, numele împrumutate au devenit model pentru formarea de noi nume românești, există o serie de antroponime care creează dificultăți în stabilirea subiectului denominator. Numele de familie *Belcea*, *Borca* sunt la origine hipocoristice derivate și au corespondent în sârbă și bulgară (bg. *Белчо*, srb. *Belča*, bg. *Борка*, srb. *Borko*). În limba română ele pot fi considerate fie adaptări fonetice ale formelor slave, fie derivate în română de la temele *Bel-*, *Bor-* extrase din antroponimele românești *Belu*, *Bel(e)a*, *Bora*, *Bor(e)a* (Pătruț, *Onomastică* 33).

Același lucru se întâmplă și cu antroponimele feminine care au formă identică în limbile slave de sud și română: *Bilca*, *Milca*, *Staica*, *Stanca*, *Stoica*. Unele dintre ele au fost împrumutate direct din sârbă sau bulgară, după care sufixul *-ca* a fost detașat și folosit la crearea altor antroponime sau chiar la recrearea numelor menționate. În cazul

¹ I. Pătruț, *Are limba română afixe și desinențe de origine slavă*, în vol. *Studii de limbă română și slavistică*, Cluj-Napoca, 1974, p.153-160.

² Costin Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Timișoara, Editura Facla, 1981, p. 54, 76, 144.

antroponimelor de acest tip este imposibil de realizat o distincție între ceea ce este sârb și bulgar, datorită identității de formă a antroponimelor din aceste limbi.

Cum scopul nostru este acela de a oferi paralelisme structurale în română și sârbă care ar putea conduce la presupunerea că, în forma anumitor antroponime, mult mai probabilă este influența sârbească, ne oprim în continuare asupra derivatelor cu sufixul *-ița*, sufix de origine slavă.

Sufixul *-ica* are, în limbile slave, două funcții principale: diminutivală și moțională. Dintre toate limbile slave, funcția moțională la numele comune este cel mai bine reprezentată în limbile slave de sud și cel mai mult în sârbo-croată, în timp ce în limbile slave de vest și de est principalul sufix moțional este *-ka*¹.

În antroponimie raportul între sârbă și bulgară este invers. În sârbă sufixul *-ica* este folosit în principal ca sufix diminutival, în timp ce *-ka* are mai ales funcție moțională și valoare afectivă, în mod excepțional doar în cazul hipocoristicelor și nu al derivatelor. În bulgară sufixul *-ka* este cel mai productiv sufix folosit la crearea diminutivelor și hipocoristicelor (Ilcev 21)², formând chiar diminutive și de la antroponimele în *-ica*: *Аничка* < *Аница* (Ilcev 50), *Димитричка* < *Димитрица* (Ilcev 172).

În limba română, una dintre valorile sufixului *-ița* la numele comune este de a crea diminutive și de aici el ar fi putut fi foarte ușor folosit și în derivarea antroponimică. Totuși, din moment ce intraseră la noi nu numai cuvinte comune în *-ița*, care au servit inițial drept model pentru derivarea numelor comune, dar și antroponime, mult mai logic este să credem că, în derivarea antroponimică, românii s-au folosit de modelul antroponimic primit și nu de cel al numelor comune, chiar dacă formal era vorba de același sufix. Un argument în plus pentru a susține această teză este și faptul că sufixul *-ița* a pătruns la noi printr-o serie de derivate care nu aveau valoare diminutivală (*găzdăriță*, *temniță*, *uliță*)³, în timp ce derivatele antroponimice sârbești în *-ița* intrate la noi au toate valoare de diminutiv. Astfel, după ce limba noastră a asimilat, de exemplu, numele feminin *Marița*, împreună cu valoarea de diminutiv, a fost foarte ușor ca sufixul să fie detașat din nume de acest tip și să ducă la crearea altor nume feminine sau chiar a antroponimului în discuție. După cele arătate mai sus și ținând cont de frecvența mare și de funcția sufixului în sârbă credem că derivatele de tipul *Draghița*, *Marița*, *Milița*, din punctul de vedere al utilizării aceluiași sufix cu aceeași funcție, pot fi mai repede puse în relație cu formele sârbești decât cu cele bulgărești. O situație interesantă o reprezintă hipocoristicul *Mița* privit de cele mai multe ori ca formă scurtată

¹ Radosav Bošković, *Razvitak sufiksa u južnoslovenskoj jezičkoj zajednici*, în „Južnoslovenski filolog”, XV, Belgrad, 1936, p. 9.

² Vezi și Nikolai P. Kovcev, *Българска ономастика (Наука за собствените имена)*, Sofia, 1987, p. 143.

³ G. Pascu dă o serie de nume comune din bulgară și sârbă prin care sufixul *-ița* a pătruns la noi: *diaconiță*, *baniță*, *temniță*, *uliță* ș.a., în *Sufixe românești*, București, 1916, p. 264-265.

din *Marița* și care are corespondent direct în srb. *Mica* (< *Milica*). Cum *Milița* a pătruns foarte devreme în antroponimia noastră nu credem că este exclusă posibilitatea ca numele să aibă la origine în anumite cazuri antroponimul sârbesc *Milica*.

2. Influența românească asupra antroponimiei sârbești este mult mai mică, fiind, în cea mai mare parte, limitată la antroponimele masculine și la unele elementele structurale. Același criteriu al etimologiei interne ne stă împotriva în a considera numele feminine din inventarul sârbesc ce conțin sufixe românești împrumuturi, deoarece ele intră în microsistemul numelor create prin moțiuni de la masculine. În continuare supunem analizei o serie de antroponime ce conțin formantul *-ul* și care ne arată influența antroponimiei românești asupra numelor sârbești.

Contactele timpurii dintre inventarele onomastice sârbesc și românesc au avantajul de a fi foarte bine oglindite în vechile hrisoave medievale sârbești. Este știut că cele mai importante nume de locuri și de persoană românești în Serbia provin de la vlahii balcanici care, la origine, erau daco-români emigrați după secolul al X-lea de la nordul Dunării¹. Antroponimele de tipul *Dragul*, *Radul*, *Vladul* sunt foarte vechi în limba sârbă și există în aceeași formă și în română. Ele apar consemnate în vechile documente medievale din regiunile Banjska, Dečani și Prizren, acte care atestă și prezența unei populații românești la sud de Dunăre. Terminația *-ul* corespunde articolului românesc hotărât, iar prezența lui la unele nume slave (mai ales la cele care au corespondent și în română) a fost privită de lingviști ca o influență românească. Încă din 1886 T. Maretić (II 127) consideră sufixul *-ul* un împrumut din limba română². După Petar Skok, care analizează amănunțit acest element de structură³, sufixul în sârbo-croată are origine dublă: latină și română. Deși nu stabilește granițe clare în ceea ce privește răspândirea acestui morfem, din cele menționate de Skok reiese următoarea concluzie. În părțile adriatice, adică de vest, originea este latinească (lat. *ūlus* > ital. *-olo*) și este ilustrată cu nume ca *Frane* > *Franul* > n.fam. *Franulić* ce prezintă și forma *Franolić* creată cu sufixul italian, *Krsto* > *Krstulović*. În partea estică originea este românească și autorul menționează nume de vlahi precum *Njegul*, *Njegula*, *Radul*, în cazul cărora nu poate fi vorba de sufixul de diminutiv latinesc *-ūlus*, care la noi nu există, ci de articolul hotărât românesc⁴.

¹ Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959, p. 178.

² Mai târziu, un alt lingvist croat, Blaž Jurišić, preia opinia exprimată de Maretić și consideră formantul *-ul* de la numele de persoane de origine românească, în timp ce la apelative îl consideră de origine italiană, *Rječnik govora otoka Vrgade* (apud Mate Šimundić, *Sufiksni morfem -ul /-ulo /-ula u slavenskim jezicima*, în *Prva jugoslovenska onomastička konferencija* (Tivat, 22 – 24. oktobra 1975), Titograd, 1976, p. 180-181.

³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, 1971-1974, p. 540-541.

⁴ O părere contrară a fost exprimată de I.M. Železnjak, care crede că *-ul* este originar în limbile slave de sud și de vest din slava comună, în *Očerk serbohrvatskogo antroponimičeskogo*

În principiu, numele ce conțin formantul *-ul(a)* din onomastica istorică a Serbiei sunt următoarele¹: *Bogdul* (< *Bogda*), *Bratul* (< tema *Brat-* < *Brativoj*), *Bratula*, *Dajul* (< *Daja* < *Dabiživ*), *Dojul* (< *Doja* < *Dobroslav*, *Dobromir*), *Dragul* (< tema *Drag-* < *Dragoslav*), *Dušul*, *Gradul* (< *Grad-* < *Gradimir*), *Hrajul* (< *Hraja* < *Hranimir*, *Hranislav*), *Hranul* (< tema *Hran-* < *Hranimir*), *Krecul* (nume de vlah), *Mikul*, *Mutul*, *Něgul*, *Oparitul* (nume de vlah), *Radul*, *Rahul* (< *Raho* < *Radomir*, *Radoslav*), *Rajul* (< *Raja* < *Radomir*), *Rašul* (< *Raša* < *Radomir*, *Radoslav*), *Stajul* (< *Staja* < *Stanislav*), *Stanul* (< tema *Stan-* < *Stanislav*), *Surdul*, *Šarul*, *Vladul* (< tema *Vlad-* < *Vladimir*). Așa cum se poate vedea, numele sunt formate în general de la hipocoristicele slave de atunci și de la teme extrase din numele bitematice. Antroponimele *Krecul*, *Mikul*, *Mutul*, *Oparitul*, *Surdul*² au fost deja raportate la corespondentele lor românești, iar *Dušul*, care apare doar în cătunele vlahilor, a fost considerat posibilă creație a acestora tocmai datorită segmentului final *-ul* (Grković, *Rečnik* 96).

În hrisovul sârbesc dăruit de Stefan Dušan mănăstirii Sf. Arhangheli din Prizren și analizat de B.P. Hasdeu apar consemnate ca nume de vlahi și unele dintre antroponimele deja citate care conțin terminația *-ul*, considerată de lingvist „articol definitiv românesc”³: *Dajul*, *Dojul*, *Dražul*, *Gradul*, *Hrajul*, *Hranul*, *Něgul*, *Radul*, *Rajul*, *Rašul*, *Stajul*, *Stanul*, *Vladul*. Lista numelor de vlahi din acest hrisov conține și trei dintre antroponimele formate de la teme românești și care apar de asemenea în formă articulată: *Oparitul*, *Surdul*, *Ursul*.

Un alt hrisov sârbesc dăruit de regele Stefan Milutin mănăstirii Sf. Stefan din Banjska a fost studiat de Ioan Bogdan, care acordă o atenție deosebită numelor de vlahi privite ca un element istoric de mare însemnătate pentru prezența românilor din evul mediu în Peninsula Balcanică. Autorul înregistrează următoarele nume de vlahi terminate în *-ul* și în *-ula*: *Bogdul*, *Bratula*, *Mikul*, *Něgul*, *Radkula*, *Radul*, *Rajul*, *Ursul*⁴. Hrisovul conține și un singur nume de femeie vlahă cu nume tipic sârbesc *Velislava*.

Singurele forme feminine moționale găsite de noi ce conțin sufixul *-ul* și care păstrează urmele influenței românești sunt *Dančula* (Grković RLIS 241) creat de la n.b. *Dančul*, nume foarte vechi consemnat în regiunea Branković și *Radula* (Grković RLIS 297), format de la n.b. *Radul*.

În afară de aceste două forme feminine, antroponimia sârbească mai conține câteva nume feminine care pot fi raportate la corespondentele românești. Numele

slovoobrazovanija, Kiev, 1969, p. 75-77 (apud Šimundić, *op.cit.*, p. 183) și, ceva mai recent, de Mate Šimundić, care îl consideră ca fiind originar tot din slava comună și slava veche, *op.cit.*, p. 179-185.

¹ Numele sunt extrase din Grković, *Rečnik*, 1986, p. 33, 43, 44, 75, 85, 68, 190, 189, 108, 120, 130, 138, 140, 161, 164, 166, 165, 175, 174.

² *Ibidem*, p. 108, 120, 130, 140, 177.

³ *Resturile unei cărți de donațiune de pe la anul 1348, emanată de împăratul sârbesc Dušan și relativă la starea socială a românilor de peste Dunare*, în „Arhiva istorică” III, 1867, p. 179.

⁴ *Un Hrisovul al lui Stefan Milutin*, în *Scrieri alese*, București, 1968, p. 161-163.

calendaristic *Joana* (Grković RLIS 262) ce prezintă diftongul *-oa-* este un împrumut românesc, mai ales că este știut că limba sârbă nu are diftongi. La fel, hipocoristicul *Jona* considerat de Milica Grković formă scurtată din *Jovana* (Grković RLIS 263) poate constitui o redare obișnuită a diftongului românesc¹. Numele *Viorika* intrat în antroponimia sârbească a fost deja raportat la corespondentul său românesc *Viorica* (Grković RLIS 232). Mai pot intra în discuție în această categorie femininele *Alba* și *Albina*, prezente și în onomastica noastră. În sârbă *Alba* este considerat hip. de la *Albijana*, raportat la rom. *Albiana*² (Grković RLIS 218), iar *Albina* este privită ca o formă moșională de la n.b. *Albin* < lat. *Albinus* (Grković RLIS 28). În limba română *Alba* și *Albina*³ sunt puse în legătură cu apelativele *alb* și *albin*. Existența numelui în calendarul catolic nu exclude însă posibilitatea ca *Albina* să fi pătruns în anumite situații și pe această cale în antroponimia sârbească și românească.

În concluzie, putem afirma:

- a) influențe clare ale atroponimiei sârbești la noi găsim în zonele de contact unde antroponimele apar în formă sârbească;
- b) sufixul *-ița*, datorită funcției și răspândirii în antroponimie poate fi privit mai mult ca o influență sârbească decât una bulgărească;
- c) sufixul *-ul* care se menține și în unele forme moșionale feminine păstrează urmele influenței românești exercitată în perioada medievală;
- d) formele cu fonetism clar românesc din antroponimia sârbească constituie împrumuturi din română.

Abrevieri bibliografice

DERS *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1347-1600)*, red. Resp. Gh. Bolocan, București, Editura Academiei, 1981

DLRV G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974

Grković, *Rečnik* Milica Grković, *Rečnik imena banjskog, dečanskog i prizrenskog vlastelinstva u XIV veku*, Belgrad, Narodna Knjiga, 1986

Grković RLIS Milica Grković, *Rečnik ličnih imena kod Srba*, Belgrad, Vuk Karadžić, 1977

Псев Стефан Псев, *Речник на личните и фамилни имена у Българите*, Българска Академия на Науките, Sofia, 1969

¹ D. Gămulescu, *Influențe românești în limbile slave de sud. I. Sârbocroata*, București, 1983, p. 153.

² Șefan Pașca îl atestă ca nume de familie în *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, p. 159, iar N.A. Constantinescu îl înregistrează ca nume feminin s.v. *Olimpie* în *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963, p. 122.

³ Vezi DLRV 71 și DERS 3 care înregistrează exemple din toponimie ce au la bază adj. *albin*.

Romanoslavica vol. XLVI, nr. 1

Maretić I, II T. Maretić, *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, "Rad"*, vol. 81, p. 81-146, vol. 82, p. 69-154, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1886

Pătruț, *Onomastică* Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980